

Dokument uzupełniający

*do Programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego
na lata 2011-2012 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*

i Prognozy oddziaływania na środowisko

*do Programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego
na lata 2011-2012 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*

Dokument zawiera:

- I. **Uzasadnienie** zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa.¹
- II. **Podsumowanie** zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:
 - 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
 - 2) opinie właściwych organów (Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska, Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny)
 - 3) zgłoszone uwagi i wnioski;
 - 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
 - 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.²
- III. **Opinię Ministra Środowiska**³ wraz z informacją o uwzględnieniu bądź wyjaśnieniem przyczyn nieuwzględnienia uwag.

¹ Zgodnie z art. 42 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, z dnia 3 października 2008 r. (Dz.U.2008.199.1227)

² Zgodnie z art. 55 ust. 3 ww. ustawy

³ Zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt 1 ustawy – Prawo ochrony środowiska z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz.U.2008.25.150)

Przedmiotowe opracowanie jest **dokumentem uzupełniającym** do *Programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011-2012 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*, **zwanego dalej Programem** i *Prognozy oddziaływania na środowisko do Programu ochrony środowiska województwa mazowieckiego na lata 2011-2012 z uwzględnieniem perspektywy do 2018 r.*, **zwanej dalej Prognozą**.

Niniejszy dokument uwzględnia wymagania zawarte w art. 43 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, z dnia 3 października 2008 r. (Dz.U.2008.199.1227), tj.:

„Organ opracowujący projekt dokumentu wymagającego udziału społeczeństwa podaje do publicznej wiadomości informację o przyjęciu dokumentu i o możliwościach zapoznania się z jego treścią oraz:

- **uzasadnieniem** zawierającym informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa

- **podsumowaniem** zawierającym uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;
- 2) opinie właściwych organów (RDOŚ, PWIS)
- 3) zgłoszone uwagi i wnioski;
- 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;
- 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.”

Dodatkowo dołączona została również opinia Ministra Środowiska wraz z informacją o uwzględnieniu bądź wyjaśnieniem przyczyn nieuwzględnienia uwag.

I. Uzasadnienie zawierające informacje o udziale społeczeństwa w postępowaniu oraz o tym, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione uwagi i wnioski zgłoszone w związku z udziałem społeczeństwa

Decyzją Zarządu Województwa Mazowieckiego⁴ Program i Prognoza, skierowane zostały do konsultacji społecznych. Informujące o tym *Zawiadomienie* zostało umieszczone:

- na stronie internetowej Samorządu Województwa Mazowieckiego,
- na tablicy ogłoszeń w siedzibie UMWM,
- w *Dzienniku Gazeta Prawna*.

Ponadto informacja o konsultacjach społecznych wysłana została drogą mailową do wszystkich gmin i powiatów z terenu województwa mazowieckiego, a także do województw ościennych.

Konsultacje społeczne trwały **od 19 grudnia 2011 r. do 18 stycznia 2012 r.**

Tabela 1. Uwagi otrzymane w procesie konsultacji społecznych

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Środowiska
Starostwo Powiatowe w Płocku		
1.	W pkt 6.2.3. KIERUNKI DZIAŁAŃ I DZIAŁANIA na str. 48 w części „Kierunki działań: Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciw powodziowego” w punktorze 6 należy zmienić brzmienie zapisu: „Wyznaczanie i wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodzią” i dostosować go do obowiązującej ustawy Prawo wodne np. nadać brzmienie „Uwzględnienie w koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju, planie zagospodarowania przestrzennego województwa, miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego oraz decyzjach o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego lub decyzjach o warunkach zabudowy obszarów, na których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego, obszary szczególnego zagrożenia powodzią oraz obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadkach, o których mowa w art. 88d ust. 2 pkt 3 ustawy Prawo wodne”.	Uwzględniono. Dodano zapis w przypisie dolnym.
2.	Str 43 – wers 14 od dołu – winno być Dolina Ośnicka (jest Dolina Osicka).	Uwzględniono. Zmieniono nazwę.
Urząd Miasta Stołecznego Warszawy - Biuro Ochrony Środowiska		
3.	mapa 15 jest mało czytelna – (str.104 programu, 86 prognozy);	Nie uwzględniono. W takich dokumentach jak <i>programy ochrony środowiska</i> nie ma potrzeby umieszczania map specjalistycznych. Wystarczą mapy poglądowe.
4.	w dziale „Odpady z sektora gospodarczego” należy uwzględnić wszystkie rodzaje odpadów dot. tego sektora, które uwzględnione zostały w Wojewódzkim Planie Gospodarki Odpadami dla Mazowsza, np. odpady w postaci baterii i akumulatorów, odpady medyczne i weterynaryjne, odpady z budowy i remontów, odpady opakowaniowe oraz w całym opracowaniu w poszczególnych punktach należy do nich się odnieść również (dot. zarówno programu i prognozy);	Nie uwzględniono. <i>Program</i> z założenia, w sposób ogólny przybliży problemy związane z gospodarką odpadami na terenie województwa mazowieckiego. Szerzej i bardziej szczegółowo tematyka zostanie ujęta w <i>WPGO 2012-2017</i> .
5.	w opisie dot. olejów odpadowych napisano, że w zagospodarowaniu tych odpadów mogą uczestniczyć organizacje odzysku; takie stwierdzenie nie znajduje odzwierciedlenia w przepisach z zakresu gospodarowania odpadami - obowiązujące przepisy nie przewidują zagospodarowania odpadów olejowych za pośrednictwem organizacji odzysku (str. 106 programu, 88 prognozy);	Uwzględniono. Zmieniono tekst dot. olejów odpadowych w podrozdziale 6.3.1.

⁴ Uchwała Zarządu Województwa Mazowieckiego Nr 2792/117/11 z dnia 12 grudnia 2011 r.

6.	w opisie dot. zużytego sprzętu elektrycznego i elektronicznego z sektora gospodarczego nie należy uwzględniać odpadów powstających w gospodarstwach domowych, bo wtedy będą to odpady komunalne, ponadto organizacje odzysku organizują system zbiórki odpadów, a nie go wspierają (str. 107 programu, 88 programu);	Uwzględniono częściowo. Nie uwzględniono: Zużyty sprzęt elektryczny i elektroniczny w Programie został zakwalifikowany jako odpad niebezpieczny, a nie jak sugerowano jako odpad z sektora gospodarczego; Uwzględniono: Zmieniono słowo <i>wspierają</i> na <i>przeprowadzają</i> .
7.	zestawienie „Najważniejsze problemy” (str. 110 programu) – należy określić, na jakiej podstawie wyszczególniono problemy, gdyż z wcześniej podanych informacji problemy te nie wynikają; zestawienie powinno być spójne z informacjami opisanymi w części poprzedzającej to zestawienie;	Uwzględniono. Niektóre zidentyfikowane problemy nie miały odzwierciedlenia w <i>stanie aktualnym</i> . Dlatego też, w zestawieniu <i>Najważniejsze problemy</i> zostały zaprezentowane w sposób opisowy (dotyczy dwóch zagadnień: - zbieranie baterii i akumulatorów małogabarytowych funkcjonuje bardzo słabo, ze względu na niską świadomość społeczeństwa oraz brak dostatecznie rozbudowanej sieci punktów zbierania; brak na terenie kraju instalacji do zagospodarowania zużytych baterii alkalicznych, zapewniających osiągnięcie wskaźnika wydajności recyklingu – minimum 50% masy; - osiągnięte dotychczas poziomy odzysku i recyklingu odpadów opakowaniowych uzyskano dzięki przetwarzaniu odpadów z działalności gospodarczej, w tym sektora handlu, niestety nie ma to znaczącego wpływu na zmianę gospodarki odpadami komunalnymi; jednocześnie zaobserwowano zbyt małą masę odpadów opakowaniowych zbieranych selektywnie w gospodarstwach domowych). Po weryfikacji powyższe zapisy zostały wyłączone z Programu i wraz z odpowiednią analizą uwzględnione w opracowywanym WPGO 2012-2017.
8.	działania naprawcze (Kierunki działań) powinny odnosić się do wszystkich ww. problemów i być spójne z Wojewódzkim PGO;	Uwzględniono. Po analizie <i>kierunków działań i działań</i> uzupełniono <i>stan aktualny</i> oraz <i>najważniejsze problemy</i> o zagadnienie: <i>Nielegalne miejsca składowania odpadów</i> . Obecnie trwają prace nad aktualizacją WPGO 2012-2017. Kierunki działań zostały skonsultowane z osobami odpowiedzialnymi za opracowanie WPGO 2012-2017.
9.	w prognozie odniesiono się do kierunków działań, natomiast nie uwzględniono przestrzennej różnorodności problemów dotyczących środowiska w granicach województwa, przede wszystkim specyfiki aglomeracji miejskich. Problem dotyczy głównie Warszawy.	Nie uwzględniono. <i>Prognoza</i> została sporządzona zgodnie ze wskazaniami RDOŚ i PWIS. Wymienione organy nie wniosły uwag w przedmiotowym zakresie.
10.	Str. 117 oraz Str. 181, Spis Literatury - Program ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy został uchwalony przez Radę Miasta Stołecznego	Uwzględniono. Zmieniono datę.

	Warszawy w dniu 21 października 2010r, a nie jak napisano w przypisie dolnym 27 października 2010r.	
11.	Str. 117 cele średnioterminowe Programu ochrony środowiska przed hałasem dla m.st. Warszawy obejmują lata 2013-2017, a nie jak napisano lata 2012-2017.	Uwzględniono. Zmieniono lata.
12.	Str. 118 nie ma w Warszawie portu lotniczego o nazwie Warszawa-Okęcie, jest Port Lotniczy im. Fryderyka Chopina w Warszawie	Uwzględniono. Zmieniono nazwę.
13.	Str. 118 hałas tramwajowy nie występuje nigdzie poza m.st. Warszawa, więc nie powinno pisać się o hałasie tramwajowym na terenie aglomeracji warszawskiej.	Uwzględniono. Zmieniono tekst.
14.	Str. 122 W kierunkach działań: Ograniczenie emisji hałasu do środowiska, napisano o wymianie stolarki okiennej. W przypadku m.st. Warszawy nie planuje się tego kierunku działań, gdyż nie jest on działaniem ograniczającym poziom hałasu w środowisku, a jedynie ograniczającym poziom hałasu w pomieszczeniach.	Nie uwzględniono. Działanie może być realizowane przez zarządzających drogami, liniami kolejowymi czy lotniskami w przypadku ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania.
15.	Str. 123 oraz Str. 151, tabela, pkt I.5.7. Zgodnie z definicją zawartą w art. 3 ust. 10a) ustawy Poś mówi się o „obszarach cichych”, a nie jak napisano obszarach „ciszy”. Należy dążyć do używania poprawnego słownictwa zawieranego w dokumentach jakimi są wieloletnie programy działań.	Uwzględniono. Wprowadzono nazewnictwo zgodne z ustawą – <i>Prawo ochrony środowiska</i> .
16.	Str. 136 Nie jasnym sformułowanie "brak parkingów, na które <u>usuwane</u> są pojazdy przewożące towary niebezpieczne"	Wyjaśnienie wątpliwości: Zapis zgodny z rozporządzeniem Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji z dnia 14 sierpnia 2003 r. w sprawie parkingów na które <u>usuwane</u> są pojazdy przewożące towary niebezpieczne (Dz.U.2003 r. nr 161 poz.1567)
17.	Str. 136 Informacje na temat organizowanych na Mazowszu przedsięwzięć (wypunktowanie u góry strony) proponujemy uzupełnić o: 1) Warszawskie Dni Recyklingu – impreza promująca selektywną zbiórkę odpadów, organizowana corocznie na przełomie maja i czerwca. 2) Program edukacji ekologicznej dla dzieci przedszkolnych i wczesnoszkolnych. Program obejmuje ponad 340 placówek oświatowych z całego miasta. W programie bierze udział ponad 2200 nauczycieli i 45000 dzieci. Program edukacji ekologicznej obejmuje takie obszary tematyczne jak: Woda, Gospodarka Odpadami, Ochrona Powietrza i Zdrowy styl życia.	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
Stowarzyszenie Zielone Mazowsze		
18.	W Programie Ochrony Środowiska wśród przyczyn nadmiernych zanieczyszczeń pyłami zawieszonymi wskazuje się m.in. brak motywacyjnych bodźców ekonomicznych (np.: dopłat, niższych cen), zachęcających społeczeństwo do zmiany czynnika grzewczego (węgla) na bardziej przyjazne środowisku. Jest to prawda. Tym nie mniej negatywny wpływ na zanieczyszczenie powietrza mają, oprócz czynnika grzewczego (materiału opałowego), również indywidualne systemy grzewcze, które mają niską efektywność grzewczą zaś procesy spalania w tych urządzeniach odbywają się w nieodpowiednich warunkach. Ważnym aspektem związanym z ograniczeniem emisji powierzchniowej zanieczyszczeń jest więc nie tylko zmiana paliw ale również warunków w jakich paliwa są spalane. Należałoby więc opracować program wspierania modernizacji indywidualnych i zbiorowych systemów grzewczych, którego implementacja poprzez instalowanie pieców posiadających wysoką efektywność spalania paliw mogłaby przyczynić się do ograniczenia zanieczyszczeń.	Nie uwzględniono. Proponowany program zawiera się w działaniach jakie powinny być realizowane w ramach wdrażania programów ograniczenia niskiej emisji opracowywanych, zgodnie z kompetencjami, przez miasta i gminy (działanie 1.1.6 <i>Tworzenie i wdrażanie programów ograniczenia niskiej emisji</i>).
19.	Niezwykle ważnym krokiem, związanym z ochroną powietrza, jest podjęcie wysiłków na rzecz zmian w prawie dotyczących sytuacji związanej z niskim poziomem oddziaływania Programów Ochrony Powietrza. Obecnie dokumenty te posiadają znikomą moc wykonawczą. W obecnym systemie prawnym brakuje jakichkolwiek instrumentów, które pozwalałyby wymagać od samorządów realizacji POPów oraz kontrolować ich efektywność. Należałoby przygotować ekspertyzę, która pozwoliłaby zdiagnozować słabe punkty umocowania prawnego Programów Ochrony Powietrza oraz wskazać odpowiednie kierunki zmian prawnych aby Programy Ochrony Powietrza były rzeczywiście i skutecznie wdrażane.	Nie uwzględniono. Poza zakresem Programu.
20.	W województwie mazowieckim Warszawa jest miastem w którym głównym źródłem zanieczyszczeń powietrza pyłami zawieszonymi jest transport samochodowy. Ograniczenie ruchu samochodowego w centrum miasta jest	Nie uwzględniono. W projekcie Programu są już umieszczone działania:

	więc kluczowym warunkiem zmniejszenia zanieczyszczeń powietrza i doprowadzenia zanieczyszczeń powietrza pyłami zawieszonymi do poziomów dopuszczalnych. Stowarzyszenie Zielone Mazowsze wnioskuję o uwzględnienie w Programie Ochrony Środowiska działań mających na celu doprowadzenie do powstania strefy ograniczonej emisji w centrum miasta lub innych koncepcji ograniczenia ruchu pojazdów w centrum miasta. Chodzi tu przede wszystkim o wsparcie miasta oraz organizacji społecznych w procesie opracowywania ekspertyzy prawnej oraz finansowej wdrożenia powyższych rozwiązań. Doświadczenia zagraniczne wskazują, że podobne rozwiązania w znacznym stopniu przyczyniają się do zmniejszenia poziomów emisji zanieczyszczeń przez transport samochodowy. Przykładem jest miasto Berlin.	1.1.14. Wyznaczanie nowych stref płatnego parkowania 1.1.15. Wprowadzanie w centrach miast stref z ograniczeniem poruszania się pojazdów, których realizatorami, zgodnie z kompetencjami, są miasta i gminy.
21.	W strategii naszym zdaniem brakuje przede wszystkim wskazania konkretnych zadań do realizacji w ciągu najbliższych lat wraz z harmonogramem oraz wstępnym kosztorysem ich realizacji, których wdrożenie pozwoliłoby na zmniejszenie poziomu zanieczyszczeń powietrza w strefach przekroczeń dopuszczalnych norm. Brak takiego zestawienia uszeregowanego według priorytetów sprawia, że praktycznie niemożliwym jest ewaluacja i weryfikacja realizacji strategii oraz oceny jej efektów w odniesieniu do obszaru ochrony powietrza. Wobec powyższego wnioskujemy o wpisanie do strategii konkretnych przedsięwzięć do realizacji, które w założeniu mają przyczynić się do zmniejszenia poziomów zanieczyszczeń powietrza, wraz z harmonogramem oraz procedurę weryfikacji i oceny postępów w realizacji Programu Ochrony Środowiska w zakresie ochrony powietrza. Wśród konkretnych działań jakie należałoby podjąć aby przyczynić się do zmniejszenia poziomów zanieczyszczeń powietrza powinny znaleźć się między innymi: - Opracowanie koncepcji wprowadzenia strefy ograniczonej emisji w Warszawie oraz innych dużych miastach Mazowsza lub innych koncepcji ograniczenia ruchu samochodowego w miastach objętych programami ochrony powietrza. - Budowa parkingów „Parkuj i jedź” przy trasach Kolei Mazowieckiej, szczególnie przy liniach kolejowych dojazdowych do Warszawy. - Przygotowanie i realizacja kampanii edukacyjnej dotyczącej zanieczyszczeń powietrza, przyczyn oraz skutków oraz promocji świadomej troski o powietrze. - Powstanie zespołu eksperckiego w skład którego weszliby przedstawiciele Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska, Urzędu Marszałkowskiego, przedstawiciele władz poszczególnych miast objętych strefami ochrony powietrza oraz przedstawiciele organizacji pozarządowych. Celem prac zespołu byłoby omawianie bieżących problemów, planowanie działań, monitorowanie postępów realizacji strategii, koordynowanie wspólnych działań. - Opracowanie i realizacja programu nasadzeń przydrożnych roślinami pochłaniającymi zanieczyszczenia pyłowe. - Przygotowanie i wdrożenie systemu zachęt dla mieszkańców na rzecz wymiany systemów grzewczych na sprawniejsze pod względem efektywności ciepła oraz optymalizujących warunki spalania paliw. - Opracowanie i wdrożenie systemu kontroli oraz kar za ogrzewanie mieszkań niedozwolonymi substancjami (śmieci, materiały toksyczne). To tylko niektóre z konkretnych rozwiązań mogących przyczynić się do poprawy jakości powietrza w województwie mazowieckim.	Nie uwzględniono. Większość z proponowanych działań jest już zawarta w projekcie Programu (np. działania I.1.6.; I.1.7.; I.1.13.; I.1.14.; I.1.15.; III.1.22.; V.1.6.; V.1.7.; V.1.8.) Uszczegółowienia poszczególnych kwestii powinny znaleźć się w gminnych i powiatowych programach ochrony środowiska, a także w programach ochrony powietrza.

II. Podsumowanie zawierające uzasadnienie wyboru przyjętego dokumentu w odniesieniu do rozpatrywanych rozwiązań alternatywnych, a także informację, w jaki sposób zostały wzięte pod uwagę i w jakim zakresie zostały uwzględnione:

- 1) ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko;**
- 2) opinie właściwych organów (RDOŚ, PWIS)**
- 3) zgłoszone uwagi i wnioski;**
- 4) wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone;**
- 5) propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu.**

Przedstawianie rozwiązań alternatywnych w kontekście analizy prawidłowości sformułowania celów i ich ewentualnych modyfikacji jest nieuzasadnione ponieważ, przeprowadzona w ramach *Prognozy* analiza celów *Programu*, a w szczególności jego spójności z innymi dokumentami strategicznymi (w tym nadrzędnym dokumentem, jakim jest Polityka Ekologiczna Państwa - PEP) wskazuje, że są one w pełni zgodne z postanowieniami tych dokumentów, a także wynikają wprost z postanowień zawartych w tych dokumentach oraz obowiązującym w Polsce prawie.

Wariantowaniu mogłyby podlegać analizy doboru sposobów i środków osiągnięcia tak określonych celów. Biorąc pod uwagę fakt, że również i w tym przypadku sprecyzowane w *Programie* działania w zdecydowanej większości wynikają z innych dokumentów sektorowych, jak i PEP, rozważanie alternatyw nie znajduje także i w tej kwestii odpowiedniego uzasadnienia.

Ponadto zgodnie z obowiązującymi przepisami *Program* po 4 latach będzie podlegał aktualizacji i w przypadku zmiany podejścia do realizacji któregoś z celów i priorytetów określonych w PEP, możliwe będzie uwzględnienie tego faktu w aktualizacji *Programu*.

Jako dodatkowy argument potwierdzający brak potrzeby przedstawiania rozwiązań alternatywnych w ramach niniejszej *Prognozy* są wyniki przeprowadzonych analiz, które pozwalają stwierdzić, że realizacja zamieszczonych w *Programie* rozwiązań ma zdecydowanie pozytywny wpływ na środowisko, oraz że realizacja jego postanowień nie powoduje występowania znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko, w tym na obszary Natura 2000.

Ad. 1. Ustalenia zawarte w prognozie oddziaływania na środowisko

Sporządzenie *Prognozy* do *Programu* wynika z zapisów ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. nr 199, poz. 1227 ze zm.) oraz Dyrektywy 2001/42/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko.

Opracowanie przygotowane zostało na potrzeby przeprowadzenia procedury strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Głównym celem prognozy jest określenie skutków dla środowiska zarówno pozytywnych, jak i negatywnych, jakie związane mogą być z realizacją ustaleń *Programu*.

Prognoza ustaliła, że pomimo pewnej poprawy stanu środowiska, jaka nastąpiła w ostatniej dekadzie na terenie województwa mazowieckiego, nadal można wyróżnić i zdefiniować szereg problemów, które wymagają podjęcia konkretnych działań. Ponadto w przypadku braku realizacji analizowanego *Programu* zakładać należy, że nastąpi

pogorszenie stanu środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego na terenie Mazowsza, co w efekcie będzie miało zdecydowanie negatywny wpływ na życie i zdrowie ludzi oraz zachowanie walorów przyrodniczych województwa. Realizacja niektórych działań określonych w *Programie* może powodować negatywne oddziaływania na poszczególne komponenty środowiska, zabytki oraz dobra materialne. Sytuacje takie są jednak nieliczne i w zdecydowanej większości realizacja danych działań przyniesie korzyści środowiskowe, które znacznie przewyższają możliwe negatywne oddziaływania. Zdecydowaną większość stwierdzonych negatywnych oddziaływań można wyeliminować poprzez stosowanie odpowiednich działań minimalizujących oraz zastosowanie procedur wynikających z obowiązujących przepisów.

Nie stwierdzono również występowania znaczących negatywnych oddziaływań na środowisko przyrodnicze, w tym także na przedmioty ochrony obszarów Natura 2000 jak również na integralność sieci Natura 2000.

Prognoza wskazała możliwość wystąpienia sytuacji, że zabraknie środków na realizację poszczególnych działań analizowanych w *Programie*, ponieważ zakres działań koniecznych do realizacji jest bardzo ambitny i kosztowny w realizacji.

Ad. 2. Opinia właściwych organów (RDOŚ, PWIS)

2.1 Opinia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie

Tabela 2. Uwagi otrzymane od Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Warszawie

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Środowiska
1.	Zawarto informację dotyczącą występowania szeregu cennych i zagrożonych gatunków roślin, zwierząt i grzybów, które są prawnie chronione (umieszczone w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin i Polskiej Czerwonej Księdze Zwierząt) wymieniając: dzwoniecznika wonnego, lepnice drobnokwiatową, traszkę grzebieniastą i pachnicę dębową. Należy podkreślić, że nie wszystkie gatunki podlegające ochronie gatunkowej znajdują się w Czerwonych Księgach i/lub na Czerwonych Listach jak też odwrotnie. Taka sytuacja ma miejsce w odniesieniu do lepnicy drobnokwiatowej, która pomimo umieszczenia w Polskiej Czerwonej Księdze Roślin i wpisania na Czerwoną Listę Roślin Naczyniowych w Polsce nie jest objęta ochroną gatunkową. Ponadto dzwoniecznik wonny znajduje się jedynie na Czerwonej Liście (w Księdze go brak). Z lektury dalszej części rozdziału poświęconego ochronie gatunkowej wynika, że: „Wiele gatunków zamieszkuje tereny najmniej przekształcone przez człowieka (obszary ochrony ścisłej tj. KPN, rezerваты, parki krajobrazowe)”. O ile w przypadku Kampinoskiego Parku Narodowego powyższy zapis jest uprawniony w stosunku do jego fragmentów o tyle w stosunku do rezerwatów przyrody, a tym bardziej parków krajobrazowych nie.	Uwzględniono. Zmieniono tekst.
2.	Wskazuje się na potrzebę ochrony korytarzy ekologicznych, która powinna polegać m.in. na ochronie dolin rzecznych poprzez m.in.: regulację koryta rzeczno i udrażnianie rzek. Zgodnie z zagrożeniami zawartymi w Standardowych Formularzach Danych dla PLB140004 Dolina Środkowej Wisły i PLB140006 Małopolski Przełom Wisły - regulacja koryta rzeczno, a dla PLH140029 Kampinoska Dolina Wisły - udrażnianie rzek zidentyfikowano, jako zagrożenia dla celów i przedmiotów ochrony ww. obszarów.	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
3.	Pozytywnie ocenia się przewidzianą wśród działań organizacyjno-prawnych w zakresie gospodarowania wodą weryfikację pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód. Warto byłoby rozważyć rozszerzenie planowanej weryfikacji na ogólną weryfikację pozwoleń wodno prawnych, w tym pozwoleń wodnoprawnych dla eksploatacji piasku z rzek pod kątem zgodności z przepisami odrębnymi, w tym dotyczącymi ochrony przyrody.	Nie uwzględniono. Brak uregulowań prawnych dotyczących ewentualnej weryfikacji pozwoleń wodnoprawnych dla eksploatacji piasku z rzek.
4.	W harmonogramie realizacji działań na lata 2011-2014 z perspektywą do 2018 r. wśród celów średniookresowych dotyczących ochrony walorów przyrodniczych znalazło się opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszarów Natura 2000. Jako jednostki realizujące wskazano na RDOŚ, Mazowiecki Zespół Parków Krajobrazowych i Kampinoski Park Narodowy. Na terenie zarządzanym przez Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe, na którym znajduje się obszar Natura 2000, zadania w zakresie	Uwzględniono. Poprawiono tekst.

	ochrony przyrody wykonuje samodzielnie miejscowy nadleśniczy, zgodnie z ustaleniami planu urządzenia lasu. Poza tym planu zadań ochronnych nie sporządza się dla obszaru Natura 2000 pokrywającego się w całości lub w części z obszarem nadleśnictwa, dla którego ustanowiony plan urządzenia lasu został poddany ocenie oddziaływania na środowisko. W świetle przedstawionych przepisów do jednostek odpowiedzialnych za opracowanie planów zadań ochronnych i planów ochrony dla obszarów Natura 2000 należałoby dopisać Państwowe Gospodarstwo Leśne Lasy Państwowe.	
5.	W ww. harmonogramie wśród celów średniookresowych dotyczących zapobiegania i naprawy szkód w środowisku przewidziano działanie polegające na sprawowaniu kontroli nad wywiązywaniem się sprawców szkód z obowiązków w zakresie naprawy lub zapobiegania takim szkodom. Jako jednostki odpowiedzialne wskazano na RDOŚ i GIOŚ, tymczasem kompetencje organu odpowiedzialnego za prowadzenie postępowania szkodowego są ściśle uzależnione od tego czy sprawca szkody prowadzi działalność gospodarczą oraz czy ta działalność stwarza ryzyko wystąpienia szkody w środowisku zgodnie z ustawą szkodową. Ponadto postępowanie w sprawie szkód w środowisku może być prowadzone nie tylko w przypadku stwierdzenia zanieczyszczenia gleb i wód lecz także w stosunku do szkody wyrządzonej w odniesieniu do gatunków i siedlisk chronionych. Zgodnie z powyższym, jako jednostki realizujące należałoby wpisać także: WIOŚ oraz organy ochrony przyrody wymienione w ustawie o ochronie przyrody.	Uwzględniono. Wprowadzono zmiany.
6.	W tabeli 40 prezentującej wskaźniki środowiskowe dla województwa mazowieckiego wśród obszarów chronionych pominięto obszary Natura 2000.	Uwzględniono. Uzupełniono dokument.
7.	W tabeli 3.4 przedstawiającej specjalne obszary ochrony siedlisk na terenie województwa mazowieckiego błędnie podano nazwy obszarów. Prawidłowe nazwy brzmią: Wydmy Lucynowsko-Mostowieckie, Bory bagienne i torfowiska Karaska, Bory chrobotkowe Karaska, Dąbrowy Ceranowskie, Dzwonecznik w Kisielanach, Dolina Czarnej.	Uwzględniono. Poprawiono nazwy.
8.	Zawarte w przedmiotowym programie stwierdzenie: „Programy ochrony środowiska, opracowane na każdym szczeblu administracji, wymagają przeprowadzenia strategicznej oceny oddziaływania na środowisko”, nie ma podstawy prawnej.	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
9.	W części 6.4 poświęconej "Oddziaływaniu hałasu i pól elektroenergetycznych" w pkt. 6.4.3 wśród kierunków działań wymienia się zastosowanie zabezpieczenia akustycznego w postaci wymiany stolarki okiennej. Należy stwierdzić, że dopuszczenie takiego rozwiązania umożliwiłoby efektywne akustycznie i ekonomicznie rozwiązywanie problemów ochrony przed hałasem dla zabudowy indywidualnej (rozproszonej). Niemniej, brakuje przepisów prawa, dotyczących możliwości zastosowania tego typu zabezpieczeń, związanych bezpośrednio z chronionym obiektem np. w zapisach decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach lub postanowieniu uzgadniającym realizację przedsięwzięcia, w związku z ponowną oceną oddziaływania na środowisko. Umożliwienie stosowania wymiany stolarki okiennej, jako metody ochrony przed hałasem drogowym musiałoby wiązać się z dopuszczeniem tej możliwości w przepisach prawa.	Nie uwzględniono. Działanie może być realizowane przez zarządzających drogami, liniami kolejowymi czy lotniskami w przypadku ustanowienia obszaru ograniczonego użytkowania.

2.2 Opinia Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Warszawie

Państwowy Wojewódzki Inspektor Sanitarny w Warszawie zaopiniował *Program* i *Prognozę* **pozytywnie**, nie zgłaszając żadnych uwag do dokumentów.

Ad. 3. Zgłoszone uwagi i wnioski

Do *Prognozy* podczas konsultacji społecznych wpłynęła jedna uwaga (od Urzędu Miasta Stołecznego Warszawy – Biuro Ochrony Środowiska).

Treść uwagi:

„W prognozie odniesiono się do kierunków działań, natomiast nie uwzględniono przestrzennej różnorodności problemów dotyczących środowiska w granicach województwa, przede wszystkim specyfiki aglomeracji miejskich. Problem dotyczy głównie Warszawy”.

Komentarz Departamentu Środowiska:

Biorąc pod uwagę ogólny charakter ww. wniosku Biura Ochrony Środowiska oraz fakt, że *Prognoza* została sporządzona zgodnie ze wskazaniami RDOŚ i PWIS – organów, które nie wniosły uwag w przedmiotowym zakresie, niniejsza uwaga nie została uwzględniona.

Ad. 4 Wyniki postępowania dotyczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli zostało przeprowadzone

Biorąc pod uwagę lokalny i regionalny charakter możliwych do wystąpienia oddziaływań na środowisko, a także położenie województwa mazowieckiego w centrum Polski w dużej odległości od granic kraju, należy stwierdzić, że realizacja *Programu* nie będzie skutkowała możliwością wystąpienia oddziaływań transgranicznych, wobec czego dokument ten nie musi być poddawany procedurze transgranicznej oceny oddziaływania na środowisko.

Ad. 5 Propozycje dotyczące metod i częstotliwości przeprowadzania monitoringu skutków realizacji postanowień dokumentu

Zakres przewidzianego monitoringu obejmuje zarówno:

- monitoring środowiska – poprzez analizę wskaźników charakteryzujących stan środowiska,
- monitoring założeń programowych – poprzez realizację celów i działań ujętych w *Programie*

Monitoring pozwoli na dokonanie oceny procesu wdrażania oraz kierunków ewentualnej niezbędnej modyfikacji analizowanego dokumentu.

Zgodnie z obowiązującymi przepisami, co cztery lata będzie wykonywana aktualizacja *Programu*, a co dwa lata oceniany będzie stopień realizacji przyjętych w nim celów i działań, poprzez sporządzanie raportów z wykonania *Programu*.

W celu efektywnego monitorowania zaproponowano do wykorzystania wskaźniki środowiskowe dokumentujące wpływ wykonanych działań zapisanych w *Programie* na stan środowiska.

III. Opinia Ministra Środowiska wraz z informacją o uwzględnieniu bądź wyjaśnieniu przyczyn nieuwzględnienia uwag

Zgodnie z art. 17 ust. 2 pkt 1 ustawy – *Prawo ochrony środowiska* z dnia 27 kwietnia 2001 r. (Dz.U.2008.25.150) *Program* wraz z *Prognozą* przesłane zostały do Ministra Środowiska celem zaopiniowania (dokumenty w opiniowaniu od 28.12.2011 r. do 13.02.2012 r.)

Tabela 3. Uwagi otrzymane w ramach opiniowania dokumentów przez Ministerstwo Środowiska

Lp.	Treść uwagi	Komentarz Departamentu Środowiska
Ministerstwo Środowiska		
1.	W dokumentach dane na temat złóż kopalin, powinny być podawane według najbardziej aktualnych opracowań tj. wg "Bilansu zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31 XII 2010 r.", a nie jak podano wg stanu na koniec 2009 r. Wersja elektroniczna tego opracowania jest dostępna na stronie internetowej Państwowego Instytutu Geologicznego - Państwowego Instytutu Badawczego (www.pgi.gov.pl).	Uwzględniono. Zmieniono dane w tabeli.
2.	Program jest na lata 2011 - 2014, jednakże rok 2011 już minął.	Wyjaśnienie: Projekt <i>Programu</i> był opracowywany w 2010 r. przez firmę zewnętrzną, z którą zgodnie z decyzją Zarządu Województwa Mazowieckiego, pod koniec 2010 r. rozwiązano umowę. Jednocześnie Zarząd Województwa podjął decyzję, aby nowy projekt <i>Programu</i> był przygotowany siłami własnymi Departamentu Środowiska (w ramach obowiązków służbowych) przy wsparciu Komitetu Monitorującego. Stąd też nastąpiło znaczne przesunięcie w czasie. Zmiana okresu obowiązywania dokumentu wiązałaby się z potrzebą przeprowadzenia ponownej ankietyzacji. Należy jednak nadmienić, że konsultacje społeczne rozpoczęły się pod koniec 2011 r.
3.	NFOŚiGW jest wskazany w harmonogramie realizacji działań na lata 2011-2014 z perspektywą do 2018 r. w poszczególnych obszarach priorytetowych dla celów i kierunków działań. Szacowane nakłady dla poszczególnych działań zawarte są w tabeli 9.2.2 Planowane nakłady na racjonalne gospodarowanie zasobami wodnymi i oraz ochronę przed powodzią i suszą wynoszą ponad 500 mln zł. Najdroższe działania to działania organizacyjno-prawne w zakresie gospodarowania wodą oraz przygotowywanie wraz z aktualizacją dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Taka kwota nie jest przewidziana w planach NFOŚiGW	Wyjaśnienie: Zgodnie z <i>Metodyką opracowania Programu</i> koszty realizacji oszacowano w oparciu o analizę materiałów dotyczących planowanych do realizacji <u>zadań środowiskowych w latach 2011-2018, przekazanych przez jednostki samorządu terytorialnego i instytucje publiczne</u> działające w obszarze ochrony środowiska, a także na podstawie dokumentów strategicznych i dostępnych źródeł finansowania. Środki NFOŚiGW (na gospodarowanie wodą) zostały określone na poziomie ok. 6% przytoczonej w uwadze kwoty.
4.	Problem osadów ściekowych został potraktowany bardzo pobieżnie, w rozdziale omawiającym gospodarkę wodno-ściekową pominięty i minimalnie dotknięty w rozdziale poświęconym odpadom. Brak nadania kierunku tworzenia regionalnych punktów przeróbki osadów ściekowych aż do uzyskania produktu zbywalnego.	Nie uwzględniono. Uszczegółowienie tematyki dot. osadów ściekowych, w tym działania zmierzające do wyeliminowania składowania osadów, bezpiecznego stosowania osadów w środowisku oraz bezpiecznego ich unieszkodliwiania (także poprzez rozwój metod termicznego przekształcania) zostaną ujęte w obecnie opracowywanym <i>WPGO 2012-2017</i> . Działanie zawarte w <i>Programie „Minimalizacja oddziaływania na środowisko osadów ściekowych poprzez prawidłowe ich zagospodarowanie”</i> obejmuje budowę tworzenia punktów przeróbki osadów ściekowych. Informacje na temat postępu budowy

		instalacji będą uwzględnione w raportach z programu ochrony środowiska.
5.	Str. 26 Wymienia się koncepcję krajowej sieci ekologicznej ECONET-PL, opracowaną w latach 90-tych zleconą przez Fundację IUCN Poland, która nie ma obecnie odzwierciedlenia w dokumentach planistycznych. Należałoby rozważyć zasadność powoływania się na koncepcję ECONET-PL.	Nie uwzględniono. Krajowa sieć Ekologiczna EKONET – PL, choć nie jest umocowana prawnie, stanowi jedyną wyznaczoną na poziomie całego kraju strukturę ekologiczną w ujęciu sieciowym (obiekty i ich powiązania), która wskazuje elementy najcenniejsze pod względem przyrodniczym – biocentra i powiązania między nimi – korytarze ekologiczne. Dokumenty planistyczne na Mazowszu np. obowiązujące studia zagospodarowania przestrzennego gminy, powołują się na koncepcję ECONET-PL.
6.	Str. 26 Należy doprecyzować fragment zdania, ponieważ określenie otuliny jest ustawowo zdefiniowane i dotyczy form ochrony przyrody. <i>„...a także stanowią otulinę dla takich ekosystemów jak torfowiska, bagna, czy wydmy.”</i>	Uwzględniono. Doprecyzowano zapis.
7.	Str. 28 W rozdziale Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Mazowieckiego i Ocena Planu, wskazano, na trudności z projektem zwiększenia powierzchni form ochrony przyrody. Natomiast nie odniesiono się do zamierzeń związanych z utworzeniem projektowanych parków krajobrazowych, przekazanych przez Wojewodę Mazowieckiego Marszałkowi Województwa, w związku ze zmianą kompetencji. W związku z tym, że Program obejmuje perspektywę do 2018 roku, zasadne byłoby doprecyzowanie zamierzeń związanych z projektowanymi parkami krajobrazowymi.	Nie uwzględniono. Tworzenie wielkoobszarowych form ochrony przyrody tj. parków krajobrazowych, obszarów chronionego krajobrazu wymaga przeprowadzenia inwentaryzacji przyrodniczej w celu rozpoznania zasobów i określenia walorów przyrodniczych województwa. Jednakże działanie polegające na tworzeniu nowych obszarów chronionych zostało ujęte w kierunku działań: Ochrona, rozwój i uporządkowanie systemu obszarów chronionych w rozdziale 5.1.3 Kierunki Działań i działanie na lata 2011 – 2014 z perspektywą do 2018 r. Należy zaznaczyć, że w latach 2003-2009 (do zmian kompetencyjnych w 2009 r.) Wojewoda Mazowiecki nie ustanowił żadnego parku krajobrazowego, chociaż zgodnie z propozycjami wprowadzonymi w 2003 r. do Planu zagospodarowania przestrzennego województwa mazowieckiego miało być objętych ochroną 8 nowych parków, w tym: Kurpiowski PK, Wiślańsko-Narwiański PK, PK „Dolina środkowej Wisły”, PK Dolnej Pilicy i in. Na części z obszarów proponowanych do objęcia ochroną prawną jako parki krajobrazowe zostały utworzone obszary Natura 2000. Ponadto należy podkreślić, że Marszałek Województwa nie otrzymał od Wojewody dokumentacji, na podstawie której można rozpocząć procedurę utworzenia nowego parku krajobrazowego. Na obecnym etapie nie można jednoznacznie określić proponowanych do objęcia ochroną prawną parków krajobrazowych, dlatego też proponuje się działanie III.1.5. <i>Kontynuacja tworzenia sieci obszarów chronionych uwzględniająca utworzenie nowych parków krajobrazowych...</i>
8.	Str. 35 Rozdział poświęcony stanu zdrowotności lasów należałoby rozszerzyć o wpływ zanieczyszczeń powietrza na ekosystem leśny.	Uwzględniono. Uzupełniono o wyniki pomiarów zebranych ze Stałych Powierzchni Obserwacyjnych Monitoringu za rok 2010 (Raport Instytutu Badawczego Leśnictwa)

9.	Str. 39-40 Uwaga dotyczy części poświęconej wodom powierzchniowym. Brak informacji o zasobach wód powierzchniowych płynących. Podano jedynie objętość sztucznych i naturalnych zbiorników wód powierzchniowych. Ponadto sformułowanie na str. 40, iż: "Uzupełnieniem zasobów wód płynących są jeziora i zbiorniki wodne" powinno zostać przeredagowane, gdyż wskazuje, że jeziora stanowią wody płynące. Należy podać zasoby wód powierzchniowych województwa w średnim roku, oraz zasoby wód ocenione pod względem średniego rocznego odpływu.	Nie uwzględniono. Departament Środowiska, a także RZGW w Warszawie nie dysponują informacją na temat zasobów wód powierzchniowych województwa w średnim roku oraz zasobów wód ocenionych pod względem średniego rocznego odpływu. Brak danych na powyższy temat w dostępnych opracowaniach statystycznych. Zdanie „Uzupełnieniem zasobów wód płynących są jeziora i zbiorniki wodne” nie wskazuje, że jeziora stanowią wody płynące. (Bez zmian w tekście).
10.	Str. 42 Podano zasoby wód podziemnych na terenie województwa bez wyjaśnienia co to są za zasoby – dostępne, dyspozycyjne, perspektywiczne, odnawialne, czy eksploatacyjne. „ Łączne zasoby wód podziemnych na terenie województwa wynoszą 2087,7 hm³/rok.” Proponowany zapis: "Zasoby dostępne (tj. dyspozycyjne + perspektywiczne) wód podziemnych województwa wynoszą"	Uwzględnione częściowo. Uszczegółowiono zapis: „Łączne eksploatacyjne zasoby wód podziemnych na terenie województwa wynoszą 2087,7 hm³/rok.”
11.	Str. 44 Brak jest informacji o planach zarządzania ryzykiem powodziowym, które mają być skoordynowane na poziomie obszaru dorzecza oraz obejmować wszystkie aspekty zarządzania ryzykiem powodziowym zgodnie z art. 7 ust. 3 Dyrektywy Powodziowej, oraz art. 88g i 88h ustawy Prawo wodne. Ponadto należy zaznaczyć, że obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią oraz obszary potencjalnego zagrożenia powodzią zostaną zastąpione mapami zagrożenia powodziowego opracowane dla obszarów narażonych na niebezpieczeństwo powodzi wyznaczonych we wstępnej ocenie ryzyka powodziowego. Do tej pory obowiązują studia ochrony przeciwpowodziowej sporządzonych przez dyrektorów RZGW "W latach 2008 - 2009 nadal nie wdrażano działań mających na celu opracowanie kompleksowego planu ochrony przeciwpowodziowej regionu Środkowej Wisły, a także systemów ostrzegania przed niebezpiecznymi zjawiskami zachodzącymi w atmosferze oraz hydrosferze. Przyczyną takiej sytuacji jest brak kompleksowych rozwiązań ochrony przeciwpowodziowej uwzględniających metody techniczne i nietechniczne, ale także wiele instrumentów prawnych i dokumentów, pozwalających na określenie zasad i sposobów realizacji zadań. Należy zaznaczyć jednak, że w niektórych gminach wprowadzone zostały granice obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodziowego do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego. Na obszarze tym ustala się ograniczenia zabudowy lub zakazy zabudowy. Problemem może być również organizacja tj. sprawne zarządzanie i doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia katastrofalnego wezbrania."	Uwzględniono. Uzupełniono tekst o brakujące treści.
12.	Str. 44 Przedstawiony fragment tekstu zawiera błędną informację dotyczącą planowanej daty opracowania "Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej" oraz jego nazwy. Zgodnie z Art.3. ust.2. ustawy Prawo wodne nie ustalono obszaru dorzecza Wisły Środkowej. Uwaga ta zostanie również skierowana do autorów ww. dokumentu. "Rozwiązaniem ww. problemów może być powstający z inicjatywy Wojewody Mazowieckiego, dokument zawierający systemowe rozwiązania w zakresie zapobiegania powodzi pod nazwą "Program Bezpieczeństwa Powodziowego Dorzecza Wisły Środkowej (jego opracowanie planuje się na koniec 2012 r.)." Proponowany zapis: "W celu poprawy zaistniałej sytuacji, z inicjatywy Wojewody Mazowieckiego prowadzone są działania związane z opracowaniem "Programu Bezpieczeństwa Powodziowego w Dorzeczu Wisły Środkowej", którego powstanie przewiduje się na koniec 2013 r. Dokument ten będzie zawierał propozycje działań inwestycyjnych	Uwzględniono. Zmieniono tekst.

	<i>mających na celu poprawę sytuacji przeciwpowodziowej na obszarze Wisły Środkowej."</i>	
13.	Str. 44 Należy dodać iż zapisy Dyrektywy Powodziowej zostały transponowane do ustawodawstwa polskiego i zgodnie z ustawą z dnia 5 stycznia 2011 r. o zmianie ustawy Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw w terminy zgodnie z art. 11 Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki wodnej przygotuje wstępna ocenę ryzyka powodziowego do dnia 22 grudnia 2011 r., mapy zagrożenia powodziowego, mapy ryzyka powodziowego do dnia 22 grudnia 2013 r. oraz plany zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszarów dorzeczy (KZGW), plany zarządzania ryzykiem powodziowym dla regionów wodnych do 22 listopada 2015 r. , <i>"W dniu 26 listopada 2007 r. weszła w życie tzw. Dyrektywa Powodziowa, stanowiąca ważne uzupełnienie wcześniejszego prawodawstwa wspólnotowego w zakresie gospodarowania wodami. Jest ona równorzędna z Ramową Dyrektywą Wodną i spójna z jej zapisami. Zapisy Dyrektywy Powodziowej zostały implementowane do polskiego prawa i zobowiązują państwa członkowskie do opracowania:</i> - <i>w terminie do końca 2011 r. - wstępnej oceny ryzyka powodziowego,</i> - <i>w terminie do grudnia 2013 r. mapę zagrożenia powodziowego i mapę ryzyka powodziowego,</i> - <i>w terminie do grudnia 2015 r. planów zarządzania ryzykiem powodziowym oraz ich publicznego udostępnienia"</i> Proponowany zapis: <i>"W dniu 26 listopada 2007 r. weszła w życie tzw. Dyrektywa Powodziowa, stanowiąca ważne uzupełnienie wcześniejszego prawodawstwa wspólnotowego w zakresie gospodarowania wodami. Jest ona równorzędna z Ramową Dyrektywą Wodną i spójna z jej zapisami. Zapisy Dyrektywy Powodziowej zostały implementowane do polskiego prawa poprzez ustawę o zmianie ustawy Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U 2011 Nr 32 poz 159) i zobowiązują Polskę do opracowania:</i> - <i>w terminie do 22 grudnia 2011 r. - wstępnej oceny ryzyka powodziowego,</i> - <i>w terminie do 22 grudnia 2013 r. map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego,</i> - <i>w terminie do 22 listopada 2015 r. planów zarządzania ryzykiem powodziowym dla obszarów dorzeczy oraz dla regionów wodnych.</i> <u><i>Powyższe dokumenty podlegają publicznemu udostępnianiu.</i></u>	Uwzględniono. Zmieniono tekst.
14.	Str. 45 Omawiając problem suszy nie wspomniano o możliwości wykorzystania w celu zmniejszenia jej skutków części zasobów wód podziemnych. Państwowy Instytut Geologiczny w opracowaniach „Działalność Państwowej Służby Hydrogeologicznej” przedstawił dla wszystkich regionów kraju elementy bilansów wodno gospodarczych analizy tych elementów bilansów wodno- gospodarczych wynika, że w wielu regionach istnieją bardzo duże rezerwy zasobów wód podziemnych. Stopień wykorzystania zasobów w % przykładowo wynosi:• Region Dolnej Wisły – 14,5;-Region wschodnia część Środkowej Wisły – 9,0.Biorąc to pod uwagę należy rozważyć zasadność i możliwość ich wykorzystywania dla przeciwdziałania skutkom suszy.	Nie uwzględniono. Jednym z priorytetów określonych w <i>Polityce ekologicznej państwa w latach 2009-2012 z perspektywą do roku 2016</i> jest „ochrona głównych zbiorników wód podziemnych przed nadmierną i nieuzasadnioną ich eksploatacją oraz przed zanieczyszczeniami z powierzchni terenu. Zbiorniki te stanowią strategiczną rezerwę czystej wody dla ludności, co jest szczególnie ważne w obliczu prognozowanych deficytów wody w Polsce w nadchodzących dekadach”. Ponadto zgodnie z art. 88r i 88s ustawy <i>Prawo wodne</i> ochronę przed suszą prowadzi się zgodnie z planami przeciwdziałania skutkom suszy na obszarach dorzeczy, przygotowywanymi przez Prezesa KZGW oraz planami przeciwdziałania skutkom suszy w regionach wodnych przygotowywanymi przez dyrektorów RZGW. Dopiero ww. dokumenty (aktualnie nie zostały jeszcze opracowane) powinny stanowić podstawę do określania działań na poziomie wojewódzkiego programu ochrony środowiska W projekcie <i>Programu</i> uwzględnione jest

		działanie II.1.2 Racjonalne wykorzystanie wód podziemnych na cele komunalne i przemysłowe.
15.	Str. 48 Brak informacji, iż za przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego, map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego odpowiada Prezes Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej. Wskazane jest aby zaznaczyć, iż j.s.t. będą uwzględniać zapisy wynikające z map zagrożenia powodziowego, map ryzyka powodziowego oraz planów zarządzania ryzykiem powodziowym m.in. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego, studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego zgodnie z art. 88e ust.5, art. 118 ustawy Prawo wodne. Ponadto wraz z nowelizacją prawa poprzez ustawę o zmianie ustawy Prawo wodne oraz niektórych innych ustaw, obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią oraz obszary potencjalnego zagrożenia powodzią zostały zastąpione obszarami wymienionymi w art. 88d ust. 2 <i>"Kierunki działań: Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego Działania:</i> - Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego - Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego - Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego - Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym - Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego Dorzecza Wisły Środkowej” - Wyznaczanie i wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodzią - Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi" Proponowany zapis: <i>"Kierunki działań: Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego Działania:</i> - Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego (projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ) - Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego (projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ) - Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego (projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ) - Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym - dla obszarów dorzecza (KZGW), dla regionów wodnych (RZGW) - Opracowanie, przyjęcie i wdrożenie „Programu Bezpieczeństwa Powodziowego Dorzecza Wisły Środkowej” - Wyznaczanie i wprowadzanie do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów , o których mowa w art. 88d ust. 2 ustawy Prawo wodne (obszary, których prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest niskie i wynosi raz na 500 lat lub na których istnieje prawdopodobieństwo wystąpienia zdarzenia ekstremalnego, obszary szczególnego zagrożenia powodzią, obszary obejmujące tereny narażone na zalanie w przypadku przelania się wód przez koronę wału przeciwpowodziowego, zniszczenie lub uszkodzenie budowli piętrowych, zniszczenie lub uszkodzenie budowli ochronnych pasa technicznego) oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym. - Doskonalenie procedur kierowania akcją na wypadek wystąpienia powodzi"	Uwzględniono. Brakującą część tekstu dopisano w przypisie dolnym.
16.	Str. 49-55 Rozdział dotyczący ochrony powierzchni ziemi zawiera informacje, które odnoszą się tylko do gleb użytkowanych rolniczo. Podobny charakter mają również cele średniookresowe w tym zakresie wyszczególnione na str. 150-151. Ochronę powierzchni ziemi należy rozumieć w takim znaczeniu jaki to określono w ustawie z dnia 27 kwietnia 2001r. - Prawo ochrony środowiska (Dz.U. z 2008 r. Nr 25, poz. 150 z późn. zm.). W ustawie tej (art. 101) określono zakres ochrony powierzchni ziemi a standardy jakości ziemi w rozporządzeniu Ministra Środowiska z dnia 9 września	Uwzględniono częściowo. Nie uwzględniono (w części pierwszej). Rozdział 5.4 Ochrona powierzchni ziemi oprócz zagadnienia gleb użytkowanych rolniczo zawiera również stan aktualny w zakresie gruntów zdewastowanych i zdegradowanych. Ponadto w całym dokumencie uwzględnione zostały zagadnienia mające wpływ na

	2002 r. w sprawie standardów jakości gleby oraz standardów jakości ziemi (Dz. U. Nr 165, poz. 1359). Standard jakości określa zawartość niektórych substancji w glebie albo ziemi, poniżej których żadna z funkcji pełnionych przez powierzchnię ziemi, nie jest naruszona. W przypadku stwierdzenia przekroczenia wartości dopuszczalnej stężenia substancji w badanej glebie lub ziemi albo niekorzystne przekształcenie naturalnego ukształtowania terenu, istnieje obowiązek jej rekultywacji. wszystkie planowane działania w ramach programu ochrony środowiska, koncentrują się jedynie na glebach należących do gruntów rolnych. Tymczasem działania w zakresie ochrony powierzchni ziemi w tym gleb powinny obejmować również gleby użytkowane w innym kierunku niż rolny. Wymienione w celach kierunki działań obejmujące tylko ochronę gleb użytkowanych rolniczo – co nie jest wystarczające - wymieniają zadania, które są realizowane przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz organy i instytucje podlegające pod MRiRW, np. Krajowa Stacja Chemiczno-Rolnicza i regionalne, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa. Należy rozważyć z jakich źródeł są i mogą być finansowane działania z tego zakresu oraz czy wskazywanie NFOŚiGW jest właściwe.	ochronę powierzchni ziemi (zgodnie z art. 101, ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo Ochrony Środowiska): - racjonalne gospodarowanie (cały dokument), - zachowanie wartości przyrodniczych (rozdział 51. Ochrona przyrody, 5.2 Ochrona i zrównoważony rozwój lasów, 5.4 Ochrona powierzchni ziemi), - zachowanie możliwości produkcyjnego wykorzystania (5.4 Ochrona powierzchni ziemi), - ograniczenie zmian naturalnego ukształtowania oraz zapobieganie ruchom masowym ziemi i ich skutkom (5.4 Ochrona powierzchni ziemi – osuwiska), - utrzymanie jakości gleby i ziemi powyżej lub co najmniej na poziomie wymaganych standardów oraz doprowadzenie jakości gleby i ziemi co najmniej do wymaganych standardów, jeżeli nie są one dotrzymane (5.4 Ochrona powierzchni ziemi, 7.4 Odpowiedzialność za szkody w środowisku). Ponadto cały dokument, w tym zapisy dot. ochrony powierzchni ziemi oraz zaproponowane działania są zgodne z <i>Polityką Ekologiczną Państwa w latach 2009 -2012 z perspektywą do roku 2016.</i> Uwzględniono. Zweryfikowano źródła informacji.
17.	Str. 56-57 Proponuje się dodać zapis w tekście. <i>„Na terenie województwa mazowieckiego może potencjalnie występować gaz łupkowy, aktualnie trwają prace poszukiwawczo-rozpoznawcze za tą kopalnią.”</i>	Uwzględniono. Dodano zapis.
18.	Str. 57 W tabeli nr 16 Złoża wód leczniczych zmineralizowanych i termalnych w województwie mazowieckim, z kolumny pt.: „Typ wody” w wierszu dotyczącym wód leczniczych występujących w Konstancinie Jeziornej, należy usunąć wyrazy "zmineralizowane, mineralizacja 1g/dm³" z uwagi na to, że mineralizacja tych wód wynosi aż 6%. Wobec tego proponuje się zmianę nagłówka omawianej kolumny na „Rodzaj kopaliny” oraz pozostawienie jedynie wyrazów "Wody lecznicze". Ponadto wydaje się, że z uwagi na to, iż w przepisach obowiązującego prawa nie funkcjonuje podział wód leczniczych na zmineralizowane i inne, należałoby usunąć z nazwy tej tabeli wyraz „zmineralizowanych". <i>„Typ wody”</i> <i>„Wody lecznicze zmineralizowane (mineralizacja 1g/dm³)”</i> Proponowany zapis: „Rodzaj kopaliny” „Wody lecznicze”	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
19.	Str. 58 Rozdział należałoby uzupełnić o metody ograniczania emisji dwutlenku węgla z sektorów nie objętych systemem handlu uprawnieniami do emisji (ETS), między innymi o sektor transportu, rolnictwa, budownictwa czy komunalno-bytowy.	Uwzględniono. Sektor komunalno – bytowy – przedstawiony jest w emisji powierzchniowej; sektor transportu – przedstawiony jest w emisji liniowej . Dodatkowo przedmiotowe zagadnienie ujęte zostało w kierunkach działań.
20.	Str. 58 W podrozdziale Emisja zanieczyszczeń do czynników wpływających na rozkład zanieczyszczeń należy również dodać ukształtowanie terenu (np. skarpa wiśłana w Warszawie, Płocku) jak i wpływ zabudowy („wyspa ciepła”, układ ulic determinujący ruch powietrza i zanieczyszczeń albo ich zaleganie).	Uwzględnione w części. Umieszczono zapis o wpływie ukształtowania terenu i zabudowy na rozkład zanieczyszczeń. Brak opracowań dotyczących wpływu skarpy wiślanej w Warszawie i Płocku na rozkład zanieczyszczeń.
21.	Str. 59 W podrozdziale Emisja punktowa (tab. 18 i 19) nie należy sumować emisji różnych substancji gazowych, ponieważ ich oddziaływanie na środowisko nie jest porównywalne. Postępuje się tak	Uwzględnione częściowo. W tabeli 18 - z zanieczyszczeń gazowych wyodrębniono SO₂, NO_x oraz CO₂

	jedynie w przypadku emisji gazów cieplarnianych (CO ₂ , N ₂ O, CH ₄ , HFCs, PFCs, SF ₆) przeliczając emisję gazu innego niż CO ₂ na emisję ekwiwalentną emisji CO ₂ stosując wskaźnik ocieplenia globalnego (tzw. GWP) oszacowany przez Międzyrządowy Zespół ds. Zmian Klimatu (IPCC) indywidualnie dla każdego z gazów.	Nieuwzględniono w tabeli 19 – dane wykorzystane w tabeli zostały przekazane przez WIOŚ w Warszawie.
22.	Str. 59 W podrozdziale Emisja punktowa należy wspomnieć o systemie handlu uprawnieniami do emisji CO ₂ (który jest regulowany dyrektywą 2003/87/WE wraz z jej zmianami i ustawą z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz.U. Nr 122, poz. 695)). Należy wyszczególnić instalacje województwa mazowieckiego biorące udział w systemie EU ETS oraz wielkość ich emisji CO ₂ do atmosfery. Należy pokazać również, jaki jest ich udział emisji CO ₂ w całkowitej emisji CO ₂ do atmosfery województwa mazowieckiego oraz pokazać udział emisji CO ₂ województwa mazowieckiego w emisji CO ₂ Polski. Wskazana jest również informacja o działaniach, jakie przewidują dokonać właściciele instalacji przemysłowych, emitujących zanieczyszczenia do atmosfery, aby ograniczać emisję CO ₂ , SO ₂ , NO _x oraz pyłów w latach 2011-2018. W ostatnim akapicie należy umieścić wpis o Dyrektywie PE i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010r. w sprawie emisji przemysłowych (tzw. Dyrektywa IED).	Uwzględniono. Wyszczególniono instalacje z województwa mazowieckiego biorące udział w systemie handlu uprawnieniami do emisji oraz podano wielkość ich emisji w skali województwa jak i kraju. Aktualnie brak jest informacji dotyczących działań, jakie przewidują dokonać właściciele instalacji przemysłowych. Informacje takie będą najprawdopodobniej przekazywane w momencie aktualizacji pozwoleń zintegrowanych, związanej z wprowadzeniem do prawa polskiego przepisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010 r. w sprawie emisji przemysłowych (zintegrowane zapobieganie zanieczyszczeniom i ich kontrola), co nastąpi najwcześniej w 2013 r.
23.	Str. 62 Wybór źródła energii dokonywany przez mieszkańców powinien być uzależniony ekonomicznie i ewentualnie być poparty systemem zachęt. Nie należy opierać go na przymusie i stosowaniu środków administracyjno-prawnych <i>"Brak środków administracyjno prawnych umożliwiających przymuszenie mieszkańców do zmiany sposobu ogrzewania mieszkań. Podłączenie budynku do miejskiej sieci ciepłej czy wymiana źródła ciepła są aktualnie działaniami dobrowolnymi. W wielu przypadkach mieszkańcy nie chcą prowadzić ww. działań. "</i> Proponowany zapis: Brak środków administracyjno prawnych umożliwiających przymuszenie mieszkańców do zmiany sposobu ogrzewania mieszkań. Podłączenie budynku do miejskiej sieci ciepłej czy wymiana źródła ciepła są aktualnie działaniami dobrowolnymi i uzależnionymi od ekonomicznego wyboru. W wielu przypadkach mieszkańcy nie chcą prowadzić ww. działań z powodu braku prosumenckiego systemu zaopatrzenia w ciepło i energię elektryczną i stosowania odpowiednich zachęt.	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
24.	Str. 63 Brakuje wyjaśnienia czym jest PM10, jak również jego część PM2,5. Należałoby rozbudować opis negatywnego oddziaływania pyłu PM10 jak i dodać opis PM2,5, o którym mowa w dalszej części tekstu. "Należy podkreślić, że największym problemem występującym na terenie województwa mazowieckiego było i jest nadal zanieczyszczenie powietrza pyłem PM10. Wynika to przede wszystkim ze specyfiki tej substancji, wielu źródeł jej emisji oraz transgranicznego charakteru (cząstki pyłu transportowane są na duże odległości, nawet do 1000 km). Emisję liniową powiązaną z komunikacją oraz emisję rozproszoną z niskich źródeł jest bardzo trudno ograniczyć, a to właśnie te emisje mają największy wpływ na poziomy stężenie pyłu PM10 na terenie województwa mazowieckiego."	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
25.	Str. 73 Należy w części Odnawialne źródła energii wspomnieć, jakie cele nakłada na Polskę dyrektywa 2009/28/WE w sprawie promowania stosowania energii ze źródeł odnawialnych. Dyrektywa zakłada dla Polski w 2020 r. 15% udział odnawialnych źródeł energii, w całkowitym zużyciu energii. Wskazane jest również w tym podrozdziale wyliczenie aktualnego wskaźnika udziału energii z odnawialnych źródeł w całkowitym zużyciu energii, jaki osiągnęło aktualnie województwo mazowieckie i jak on wygląda w stosunku do wskaźnika osiągniętego w skali kraju. Wskazane jest również pokazanie prognoz tego wskaźnika na następne lata.	Uwzględniono w części. Wpisano jakie cele nakłada na Polskę dyrektywa 2009/28/WE Nie uwzględniono. Brak danych dotyczących udziału energii z OZE w całkowitym zużyciu energii w województwie mazowieckim jak również prognoz tego wskaźnika na następne lata.

26.	Str. 73 Podano informację dotyczącą „Potencjału zasobów energii geotermalnej”, brak jest jednak podanego źródła z którego pochodzą te informacje.	Uwzględniono. Podano źródło.
27.	Str. 75 W fragmencie dotyczącym wykorzystania odnawialnych źródeł energii, w tym biomasy przedstawiony został tylko pozytywny aspekt zastosowania tego rodzaju paliwa, czyli zmniejszenie ilości emitowanego dwutlenku węgla do powietrza atmosferycznego. Pragnę zaznaczyć, że w wyniku spalania biomasy do powietrza atmosferycznego wprowadzane są dwutlenek siarki, tlenki azotu, tlenek węgla, benzo(a)piren oraz znaczne ilości pyłów, które powodują pogorszenie jakości powietrza.	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
28.	Str. 76 Nie można się zgodzić ze stwierdzeniem, że powodem braku rozwoju wykorzystania energii słonecznej są bardzo ograniczone możliwości dofinansowania- od 2010 jest prowadzony przez NF program dopłat do kolektorów słonecznych. <i>"W ostatnich latach obserwuje się wzrastające zainteresowanie mieszkańców województwa wykorzystaniem energii słonecznej do ogrzewania wody użytkowej, jednakże możliwości dofinansowanie tych inwestycji są bardzo ograniczone."</i> Proponowany zapis: "W ostatnich latach obserwuje się wzrastające zainteresowanie mieszkańców województwa wykorzystaniem energii słonecznej do ogrzewania wody użytkowej."	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
29.	Str. 81 Należy w podpunkcie 6.1.2. Uwarunkowania wynikające z dokumentów programowych dodać następujące dokumenty prawa wspólnotowego i polskiego. Proponowany zapis: a) Dyrektywa PE i Rady 2010/75/UE z dnia 24 listopada 2010r. w sprawie emisji przemysłowych (tzw. Dyrektywa IED). b) Pakiet energetyczno-klimatyczny jest to zbiór dokumentów, zatwierdzony przez wszystkie kraje UE w grudniu 2008 roku, który potwierdził podstawowe cele polityki energetycznej i klimatycznej UE, tzn.: - redukcję emisji gazów cieplarnianych do roku 2020 o 20%, w stosunku do roku 1990; - zwiększenie do 2020 r. udziału odnawialnych źródeł energii (OZE) w zużyciu energii do 20%; - poprawę do 2020 r. efektywności energetycznej o 20%; - zwiększenie do 2020 r. udziału biopaliw w zużyciu paliw w transporcie do 10%. Pakiet modyfikuje i doprecyzowuje instrumenty do osiągnięcia tych celów, tj.: - system handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (dyrektywa EU ETS - 2009/29/WE z dnia 23 kwietnia 2009r. zmieniająca dyrektywę 2003/87/WE); - wiążące cele w zakresie zmian poziomu emisji w sektorach nieobjętych systemem EU ETS (decyzja 2009/406/WE, tzw. decyzja non-ETS, która dopuszcza dla Polski wzrost emisji w sektorach non-ETS w 2020 r. o 14% w stosunku do roku 2005); - wiążące cele odnośnie udziału OZE w zużyciu energii ogółem (nowa dyrektywa - 2009/28/WE w sprawie promocji OZE); - wsparcie rozwoju technologii składowania CO ₂ w strukturach geologicznych (dyrektywa 2009/31/WE, tzw. dyrektywa CCS). c) Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 roku o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Dz.U. 2011, Nr 122, poz. 695). d) Ustawa z dnia 17 lipca 2009 r. o systemie zarządzania emisjami gazów cieplarnianych i innych substancji (Dz.U. 2009, Nr. 130, poz. 1070, z późn. zm). e) Projekt ustawy o systemie bilansowania i rozliczania wielkości emisji dwutlenku siarki (SO ₂) i tlenków azotu (NO _x) dla dużych źródeł spalania, służącej osiągnięciu celów określonych w Traktacie o przystąpieniu Polski do UE w związku z dyrektywą 2001/80/WE. Ze wspomnianego projektu ustawy wynikają pewne konsekwencje dla działań w zakresie ochrony powietrza (obecnie projekt ustawy wrócił do ponownego zatwierdzenia przez Komitet Rady Ministrów i Radę	Nie uwzględniono. Przyjęto założenie, że w <i>Programie</i> , przedstawia się uwarunkowania wynikające z dokumentów programowych. Uwzględnienie wszystkich dokumentów prawa wspólnotowego i polskiego – dotyczących wszystkich kwestii środowiskowych – oraz wynikających z ww. dokumentów uwarunkowań, znacznie zwiększyłoby obszerność <i>Programu</i> i wpłynęłoby na czytelność dokumentu.

	Ministrów).	
30.	Str. 89-90 W części dotyczącej wód podziemnych warto rozważyć uwzględnienie, poza jakością wód podziemnych, także ocenę stanu ilościowego jednolitych części wód podziemnych wydzielonych na terenie województwa mazowieckiego	Uwzględniono. Uzupełniono dokument.
31.	Str. 89 W tabeli 25 podano ocenę jakości wód w latach 2008 – 2009. Z tabeli wynika, że jakość wód ulega dramatycznemu pogorszeniu. Te wyniki wymagają komentarza. Od kilku lat wdraża się różne programy mające na celu poprawę jakości. RDW nakłada obowiązek poprawy jakości, a wskazana w tekście tendencja dokumentuje jej pogorszenie.	Nie uwzględniono. Uwaga dotyczy tabeli 26. Tabela opracowana została na podstawie „ Monitoringu jakości wód podziemnych w województwie mazowieckim w 2009 r., WIOŚ ” Poprawa jakości wód jest procesem długotrwałym.
32.	Str. 90 Podano pobór wód podziemnych w 2009 r. (177,4 hm ³ /rok) bez wyjaśnienia jaki to jest pobór. Prawdopodobnie jest to pobór rejestrowany czyli całkowita ilość wody pobranej urządzeniami wodnymi w ramach szczególnego korzystania z wód, podlegająca rejestracji. Do oceny stanu wód pod względem ilościowym należy oszacować pobór całkowity uwzględniający również szacunkowy pobór niepomiarowany tj. pobór wód czerpanych w ramach zwykłego korzystania z wód, czerpanych w sposób pozaprawny, itp. Pobór niepomiarowany wg. szacunków PIG może dorównywać poborowi rejestrowanemu. Ocena stanu ilościowego wód podziemnych powinna wynikać z zestawienia zasobów dostępnych (dyspozycyjne+perspektywiczne) z poborem rzeczywistym czyli całkowitym. „... 177.4 hm ³ to wody podziemne”. Proponowany zapis: "Pobór wód podziemnych rejestrowanych w 2009 r. na terenie województwa wyniósł Pobór wód podziemnych niepomiarowanych, w oparciu o ocenę dokonaną w opracowaniu PIG z 2009 r. pt. „Struktura poboru wód podziemnych w Polsce” szacuje się w wysokości Pobór całkowity szacuje się w wysokości ... co oznacza wykorzystywanie zasobów dostępnych wód podziemnych w około ...%. Wniosek. "	Nie uwzględniono. Źródło, na podstawie którego podano wielkość poboru wód podziemnych (GUS) wskazuje rodzaj poboru (podlegający rejestracji). Brak jest uzasadnienia dla określania aktualnego stopnia wykorzystywania zasobów dostępnych wód podziemnych na podstawie szacunku poboru całkowitego, który obarczony jest bardzo dużym błędem - tym bardziej, że sam termin „pobór rejestrowany” wg przywołanej pozycji literatury (str. 88) jest dużym uproszczeniem: cyt.: „ <u>Oprócz poboru rejestrowanego z ujęć, w ramach eksploatacji sieci wodociągowych istnieją formy poboru wód podziemnych związane z odwodnieniem kopalń, melioracjami (formy długotrwałe) oraz odwodnieniami budowlanymi (forma krótkotrwała). <u>Określenie poboru rejestrowanego wód podziemnych w tych sektorach jest trudne. Jest mało szczegółowych danych na temat ilości eksploatowanej wody podziemnej i jej wykorzystania, zwłaszcza jeśli chodzi o melioracje i nawodnienia, a także odwodnienia budowlane.</u></u> ”
33.	92-93 W części dotyczącej oddziaływania rolnictwa wskazane byłoby uzupełnić tę część o informacje dotyczące wyników badań zawartości azotanów w wodach powierzchniowych i podziemnych prowadzonych na obszarach szczególnie narażonych na zanieczyszczenia pochodzenia rolniczego (OSN) wyznaczonych na terenie województwa mazowieckiego	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
34.	Str. 97 Ze środków Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko finansowane są projekty realizowane w następujących aglomeracjach. - Warszawa (projekt Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie - faza IV) - Żyrardów - (projekt Gospodarka wodno-ściekowa w mieście Żyrardów - etap II) - Raszyn - (projekt Uporządkowanie gospodarki wodno-ściekowej w gminie Raszyn) - Węgrów - (projekt Modernizacja oczyszczalni ścieków, budowa i rozbudowa sieci kanalizacyjnej w Węgrowie i gminie Liw) - Brwinów - (projekt Czyste życie” – kompleksowa gospodarka wodno-ściekowa na terenie gminy Brwinów) - Sulejówek - (projekt Zapewnienie prawidłowej gospodarki ściekowej na terenie gmin Sulejówek i Halinów) - Wola Rębkowska - (projekt Budowa sieci kanalizacyjnej w m. Miętne w Aglomeracji Wola Rębkowska gm. Garwolin, etap II). Z uwagi na fakt, że celem tych projektów jest przyczynienie się do	Uwzględniono częściowo. Zweryfikowano dane i uaktualniono tekst. Informacje na temat projektów środowiskowych zostaną umieszczone w raporcie z realizacji programu ochrony środowiska.

	wypełnienia zobowiązań wynikających z dyrektywy 91/271/EWG wskazane wydaje się zweryfikowanie informacji zawartej na str. 97 nt. groźby nieosiągnięcia odpowiedniego stopnia skanalizowania lub uzasadnienie takiej informacji. Należy umieścić informacje o współfinansowaniu inwestycji w niektórych z tych aglomeracji przez PO LiŚ oraz uzasadnienie dlaczego mimo tego dofinansowania istnieje zagrożenie niespełnienia warunków w zakresie poziomu skanalizowania. <i>"W grupie aglomeracji o wielkości $\geq 100\ 000$ RLM, zagrożona niespełnieniem warunków w zakresie poziomu skanalizowania jest aglomeracja Warszawa.</i> <i>W grupie aglomeracji o wielkości $15\ 000 \leq RLM < 100\ 000$ RLM, wśród 18 aglomeracji, które nie osiągną odpowiedniego poziomu skanalizowania do 2015 r., znajduje się 16 aglomeracji priorytetowych: Ostrów Mazowiecka, Mława, Żyrardów, Grójec, Raszyn, Węgrów, Maków Mazowiecki, Wyszaków, Mińsk Mazowiecki, Brwinów, Szydłowiec, Góra Kalwaria, Sulejówkę, Sokołów Podlaski, Zwolen, Wola Rębkowska (gm. Garwolin).</i> <i>W grupie aglomeracji o wielkości $< 15\ 000$ RLM, wśród 46 aglomeracji, które nie osiągną odpowiedniego poziomu skanalizowania do 2015 r., znajduje się 20 aglomeracji priorytetowych: Serock, Przysucha, Małkinia Górna, Dębe Wielkie, Łąck, Gąbin, Jedlnia, Kadzidło, Zakroczym, Sanniki, Wiskitki, Nowy Duninów, Puszcza Mariańska, Cegłów, Sochocin, Dziembakowo (gm. Sierpc), Czosnów, Paprotnia, Ryczywół (gm. Kozienice) i Krzesk (gm. Zbuczyn)."</i>	
35.	Str. 98 Należy zaznaczyć, iż w zakresie rzeczowym realizowanych ze środków PO LiŚ oraz FS projektów: 1. Uporządkowanie gospodarki ściekowej na terenie miasta Płocka (etap I) ujęta jest przebudowa i rozbudowa oczyszczalni ścieków w Maszewie; 2. Warszawa (projekt Zaopatrzenie w wodę i oczyszczanie ścieków w Warszawie - faza III i IV) ujęte były przedsięwzięcia inwestycyjne dot. oczyszczalni "Czajka". W związku z powyższym wskazane jest zweryfikowanie informacji podanej lub wyjaśnienie dlaczego istnieje takie zagrożenie. Należy umieścić informacje o współfinansowaniu inwestycji w niektórych z tych oczyszczalni przez PO LiŚ oraz uzasadnienie dlaczego mimo tego dofinansowania istnieje zagrożenie niespełnienia warunków w zakresie odpowiednich wymagań. <i>"Wśród oczyszczalni, które nie spełniają wymagań w zakresie jakości oczyszczania ścieków znajduje się 26 obiektów zlokalizowanych na terenie aglomeracji zakwalifikowanych jako priorytetowe np. oczyszczalnia "Czajka" - aglomeracja Warszawa, oczyszczalnia Maszewo - aglomeracja Płock, oczyszczalnia w Żyrardowie, oczyszczalnia w Siedlcach"</i>	Uwzględniono częściowo. Zweryfikowano dane. Informacje na temat projektów środowiskowych zostaną umieszczone w raporcie z realizacji programu ochrony środowiska.
36.	Str. 102 Należy podać moce przerobowe instalacji, m.in. w przypadku odpadów komunalnych i niebezpiecznych.	Nie uwzględniono. Moce przerobowe instalacji są obecnie weryfikowane. Zostaną one ujęte w opracowywanym WPGO 2012-2017.
37.	Str. 107 W części dotyczącej olejów odpadowych należy uzupełnić informacje dotyczące zagospodarowania olejów odpadowych (pozostała ilość o której mowa).	Uwzględniono. Zmieniono tekst w podrozdziale 6.3.1.
38.	Str. 108 Zgodnie z ustawą o utrzymaniu czystości i porządku w gminach (nowe przepisy obowiązujące od 1.01.12) gminy mają zapewnić w kolejnych latach osiągnięcie odpowiednich poziomów przygotowania do ponownego użycia i recyklingu co najmniej papieru i tektury, szkła, tworzyw sztucznych i metali z gospodarstw domowych, a także poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania. "Brak zainteresowania gmin tworzeniem związków międzygminnych oraz brak skoordynowania w gminach prac związanych z budową instalacji do zagospodarowania odpadów, może spowodować niemożność realizowania zadań przez pojedyncze gminy w zakresie osiągnięcia odpowiednich poziomów odzysku i recyklingu odpadów oraz	Uwzględniono. W podrozdziale 6.3.1 (str. 108, po drugim akapicie) zostanie dopisany fragment: Jednakże zgodnie ze zmianą przepisów⁵ od 1 stycznia 2012 r. nastąpiło przejęcie odpowiedzialności za zagospodarowanie odpadów na gminy oraz został nałożony na nie obowiązek budowy, utrzymania i eksploatacji własnych lub wspólnych z innymi gminami regionalnych instalacji do przetwarzania odpadów komunalnych. Ponadto gminy w kolejnych latach są

⁵ Ustawa z dnia 1 lipca 2011r. o zmianie ustawy o utrzymaniu czystości i porządku w gminach oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2011, Nr 152, poz. 897)

	redukcji ilości odpadów ulegających biodegradacji, kierowanych na składowiska."	obowiązane do osiągnięcia odpowiednich poziomów recyklingu i przygotowanie do ponownego użycia następujących frakcji odpadów komunalnych: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła, a także poziomów ograniczenia masy odpadów komunalnych ulegających biodegradacji przekazywanych do składowania. W uchwale w sprawie wykonania WPGO 2012-2017 Samorząd Województwa określi regiony gospodarki odpadami oraz wyznaczy w ramach regionów regionalne instalacje do przetworzenia odpadów. Zmieniono tekst: Małe zainteresowanie gmin tworzeniem związków międzygminnych oraz ...
39.	Str. 114 Składowiska niespełniające wymagań powinny być już zamknięte (do końca 2009 r.). "Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów"	Wyjaśnienie: Kierunek działań: <i>Zamknięcie składowisk, które nie spełniają obowiązujących wymogów</i> powinien zostać uwzględniony ze względu na fakt, że na terenie województwa mazowieckiego do zamknięcia przeznaczonych jest 10 składowisk (stan na koniec grudnia 2010r.)
40.	Str. 116-123 Należy wprowadzić informację, że opisywane działania "realizowane są w ramach Państwowego Monitoringu Środowiska"	Uzupełniono. Uzupełniono tekst.
41.	Str. 121 Należy usunąć drugie tiret od góry. "rozwój monitoringu hałasu"	Nie uwzględniono. Jest to uwarunkowanie wynikające z PEP.
42.	Str. 126 Uzupełnienie zapisów "Polska ratyfikowała również konwencję Europejskiej Komisji Gospodarki Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych. Nad bezpieczeństwem radiacyjnym nadzór sprawuje Państwowa Agencja Atomistyki, w której działa całodobowy system wczesnego wykrywania zagrożeń radiacyjnych kraju, będący również elementem międzynarodowego systemu powiadamiania o awariach jądrowych. W Polsce obiekty jądrowe zlokalizowane są na terenie województwa mazowieckiego w ośrodku jądrowym w Świerku (powiat otwocki). Są to: reaktor Maria, reaktor Ewa (obecnie będący w stadium likwidacji) i przechowalniki wypalonego paliwa. Ośrodek objęty jest monitoringiem radiacyjnym, podobnie jak Krajowe Składowisko Odpadów Promieniotwórczych w Różanie (powiat ostrołęcki). Wieloletnie wyniki pomiarów oraz dane obrazujące sytuację radiacyjną na terenie i w otoczeniu tych zakładów pozwalają stwierdzić, że nie obserwuje się wpływu ich pracy na środowisko przyrodnicze, a radioaktywność usuwanych z terenu ośrodka jądrowego w Świerku ścieków i wód drenażowo-opadowych jest znacznie niższa od obowiązujących limitów." Proponowany zapis: "Polska ratyfikowała również konwencję Europejskiej Komisji Gospodarczej Organizacji Narodów Zjednoczonych w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych. <u>Nad bezpieczeństwem jądrowym i ochroną radiologiczną nadzór sprawuje Prezes Państwowej Agencji Atomistyki. Ocena sytuacji radiacyjnej kraju dokonywana jest przez Prezesa PAA na podstawie danych z systemu stacji wczesnego wykrywania skażeń promieniotwórczych oraz placówek pomiarowych. Zadania w zakresie koordynacji pracy systemu, w imieniu Prezesa PAA, wykonuje Centrum do Spraw Zdarzeń Radiacyjnych pełniące jednocześnie funkcję całodobowego Krajowego Punktu Kontaktowego.</u> W Polsce obiekty jądrowe zlokalizowane są na terenie województwa mazowieckiego w ośrodku jądrowym w Świerku (powiat otwocki). Są to: reaktor Maria, reaktor Ewa (obecnie będący w stadium likwidacji) i przechowalniki wypalonego paliwa. Ośrodek objęty jest monitoringiem radiacyjnym, podobnie jak Krajowe Składowisko Odpadów Promieniotwórczych w Różanie (powiat ostrołęcki). Wieloletnie wyniki pomiarów oraz dane obrazujące sytuację radiacyjną na terenie i w otoczeniu tych obiektów pozwalają stwierdzić, że nie	Uwzględniono. Zmieniono zapis.

	obserwuje się wpływu ich pracy na środowisko przyrodnicze, a radioaktywność usuwanych z terenu ośrodka jądrowego w Świerku ścieków i wód drenażowo-opadowych jest znacznie niższa od obowiązujących limitów."	
43.	Str. 128 Obecnie prawo wodne nie definiuje terenów potencjalnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, natomiast zgodnie z art. 40 ust. 1 pkt. 3 zabrania się na obszarach szczególnego zagrożenia powodzią nowych przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, gromadzenia ścieków, odchodów zwierzęcych, środków chemicznych, a także innych materiałów, które mogą zanieczyścić wody, prowadzenia oddzysku lub unieszkodliwiania odpadów, w tym w szczególności ich składowania. Obszary, które będą prezentowane na mapach zagrożenia powodziowego przedstawia pkt. 88d ust. 2 ustawy Prawo wodne. Proponuję zmienić zapis mówiący o obszarze, który jest zdefiniowany w ustawie prawo wodne. Zmianę należy wprowadzić również na str. 155 w tabeli "Harmonogram realizacji działań na lata 2011-2014 z perspektywą do 2018 r" <i>"- Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach potencjalnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi, poprzez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego"</i> Proponowany zapis: " - Zakaz lokalizacji inwestycji mogących znacząco oddziaływać na środowisko na terenach szczególnie narażonych na niebezpieczeństwo powodzi poprzez odpowiednie zapisy w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego."	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
44.	Str. 129 Aktualizacja danych <i>"Według stanu na 15 kwietnia 2011 r. w bazie zarejestrowane są 33 obiekty z 24 organizacji z czego z województwa mazowieckiego tylko jedna -Przedsiębiorstwo Budowy Dróg i Mostów Sp. z o.o. z siedzibą w Mińsku Mazowieckim (data rejestracji 25.01.2007 r.)⁹⁶. Najwięcej organizacji zostało zarejestrowanych w województwach: śląskim (9), pomorskim (7) i małopolskim (5), ale ilość organizacji posiadających wdrożony system EMAS jest ciągle niewielka."</i> Proponowany zapis: "„Według danych Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w bazie zarejestrowanych jest 30 organizacji z czego z województwa mazowieckiego trzy – Ministerstwo Środowiska, Centrum Informacji o Środowisku oraz Przedsiębiorstwo Budowy Dróg i Mostów Sp. z o.o. z siedzibą w Mińsku Mazowieckim. Najwięcej organizacji zostało zarejestrowanych w województwach: śląskim (9) i pomorskim (7), ale ilość organizacji posiadających wdrożony system EMAS jest ciągle niewielka."	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
45.	Str. 149 Dotyczy działania I.2.10. Z uwagi na to, że program ochrony środowiska województwa mazowieckiego sięga do roku 2014 z perspektywą do 2018, zasadne byłoby uwzględnienie w nim także realizacji planowanego następnego 4-letniego programu działań na OSN na lata 2012 – 2014, a także wzięcie pod uwagę przewidywanego zwiększenia liczby i powierzchni OSN na terenie województwa mazowieckiego	Nie uwzględniono. W Programie nie powołujemy się na projekty dokumentów, tylko na dokumenty obowiązujące.
46.	Str. 151 Zmiana zapisu działania I.5.11. <i>"Rozwój systemu monitoringu w zakresie oddziaływania pól elektromagnetycznych"</i> <i>"Kontynuacja monitoringu pól elektromagnetycznych"</i>	Uwzględniono. Zmieniono zgodnie z sugestią.
47.	Str. 156 Dotyczy: IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą; Kierunek działań – Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Wstępna ocena ryzyka powodziowego, mapy zagrożenia powodziowego, mapy ryzyka powodziowego realizowane są w ramach projektu ISOK finansowanego z Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Beneficjentem jest IMGW w konsorcjum z KZGW, GUGiK, RCB, IŁ. Przygotowanie Planów Zarządzania Ryzykiem Powodziowym dla obszarów dorzeczy oraz w regionie wodnym (dokument) jest wykonywany przez odpowiednio KZGW oraz RZGW. Z obecnie posiadanych informacji brak jest finansowania z RPOWM. <i>IV.3.1. Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego KZGW do</i>	Uwzględniono. Dodano zapis.

	końca 2011 środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ IV.3.2. Przygotowanie mapy zagrożenia powodziowego KZGW 2011-2013 środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ IV.3.3. Przygotowanie mapy ryzyka powodziowego KZGW 2011-2013 środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ IV.3.4. Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym RZGW 2013-2015 środki własne jednostki, WFOŚiGW, POLiŚ, NFOŚiGW, RPO WM Proponowany zapis: IV.3.1. Przygotowanie wstępnej oceny ryzyka powodziowego, projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ do 22 grudnia 2011 r. , POIG IV.3.2. Przygotowanie map zagrożenia powodziowego, projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ do 22 grudnia 2013, POIG IV.3.3. Przygotowanie map ryzyka powodziowego projekt ISOK - konsorcjum IMGW, KZGW, GUGiK, RCB, IŁ do 22 grudnia 2013, POIG IV.3.4. Przygotowanie planu zarządzania ryzykiem powodziowym KZGW, RZGW do 22 listopada 2015, NFOŚiGW, POPT	
48.	Str. 156 Dotyczy: IV.3. Cel średniookresowy – Ochrona przed powodzią i suszą; Kierunek działań – Przygotowywanie oraz aktualizacja dokumentów planistycznych i map w zakresie bezpieczeństwa przeciwpowodziowego. Obszary bezpośredniego zagrożenia powodzią oraz obszary potencjonalnego zagrożenia powodzią zostały zastąpione obszarami wymienionymi w art. 88d ust. 2 ustawy Prawo wodne oraz zgodnie z art. 88f ust. 5 ich granice przedstawiane są m.in. w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego. Nie będą więc musiały być wyznaczane, tylko wprowadzone. IV.3.6. Wyznaczania i wprowadzania do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów bezpośredniego oraz potencjalnego zagrożenia powodzią Proponowany zapis: Wprowadzenia do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego granic obszarów, o których mowa w art. 88d ust.2 ustawy Prawo wodne oraz ustaleń planów zarządzania ryzykiem powodziowym	Uwzględniono. Dodano zapis w przypisie dolnym
49.	Str. 156 Pozostawiono stary zapis w kolumnie "Źródła finansowania" "środki własne jednostki, RZGW" "środki własne jednostki"	Uwzględniono. Zmieniono zapis.
50.	Str. 169 W dokumencie wymienia się niedziałający już w Polsce Program Małych Dotacji Funduszu na Rzecz Globalnego Środowiska (GEF). Należy wykreślić z Programu to źródło finansowania.	Uwzględniono. Wykreślono z tekstu.
51.	Str. 174 Pozycja nr 18 - brak informacji o powierzchni obszarów Natura 2000 w województwie mazowieckim.	Uwzględniono. Uzupełniono tekst.
52.	W całym dokumencie należy zamienić określenie "bioróżnorodność" na "różnorodność biologiczna". Nie jest właściwe, aby w oficjalnym dokumencie, używano potocznych określeń. Dot. stron 7,25,26,33,37,38,50,95,155,168,169. "bioróżnorodność" Proponowany zapis: "różnorodność biologiczna"	Uwzględniono. Zmieniono nazewnictwo w całym dokumencie.
53.	Str. 35 Uwaga redakcyjna "Wyjątkowa palność podwarszawskich lasów spowodowana jest (...) Proponowany zapis: "Wysoka podatność podwarszawskich lasów na występowanie pożarów spowodowana jest (...)	Uwzględniono. Poprawiono.
54.	Str. 35 Uwaga redakcyjna "Program zakłada nie tylko monitoring i edukację, ale również wspólne działania mające na celu <u>uporządkowanie</u> środowiska leśnego" Proponowany zapis: "Program zakłada nie tylko monitoring i edukację, ale również wspólne działania mające na celu <u>uocyszczenie (z odpadów)</u> środowiska leśnego"	Uwzględniono. Poprawiono.
55.	Str. 46 W numeracji rozdziału nastąpił błąd. "6.2.2 Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych." Proponowany zapis:	Uwzględniono. Poprawiono.

	"5.2.2 Uwarunkowania wynikające z dokumentów strategicznych ."	
56.	Str. 47 W numeracji rozdziału nastąpił błąd. "6.2.3 Kierunki działań i działania." Proponowany zapis: "5.2.3 Kierunki działań i działania."	Uwzględniono. Poprawiono.
57.	Str. 79 W tytule mapy nr 14 wystąpił błąd w dacie na który zostały podane dane. "Mapa 14. Instalacje wytwarzające energię elektryczną z OZE według stanu na kwiecień 2012 r." Proponowany zapis: "Mapa 14. Instalacje wytwarzające energię elektryczną z OZE według stanu na kwiecień 2011 r."	Uwzględniono. Poprawiono.
58.	Str. 87 Błąd redakcyjny "Kierunek działań: Zwiększenie wykorzystania odnawialnych ... " Proponowany zapis: "Kierunek działań: Zwiększenie wykorzystania odnawialnych ... "	Uwzględniono. Poprawiono.